

HRVATSKA U DOBA ARPADOVIĆA 1102. – 1301.

Nakon smrti Dmitra Zvonimira u Hrvatskoj je došlo do dinastičkih borbi i feudalne anarhije. Zvonimirova žena Jelena je smatrala da ima pravo na krunu, u čemu ju je podržao i njen brat, mađarski kralj Ladislav I. Dio hrvatskog plemstva bio je protiv Jelene, pa su za kralja izabrali Stjepana II. Trpimirovića (1089. – 1091. godine). Nakon njegove smrti plemstvo iz Primorske Hrvatske je za kralja izabralo Petra Svačića (1093. – 1097. godine) koji nije bio iz dinastije Trpimirovića. Mađarski kralj Ladislav I. želio je dobiti izlaz na more pa je prihvatio Jelenin poziv i ušao sa vojskom u Hrvatsku 1091. godine. Bez otpora je zauzeo Slavoniju, ali je južno od Kupe naišao na otpor Hrvata. Bizantski car je, da bi zaštitio posjed u Dalmaciji, nagovorio Kumane (azijsko nomadsko pleme) da napadnu Mađarsku. Ladislav se morao vratiti iz Hrvatske, a u Slavoniji je ostavio svog namjesnika. Da bi učvrstio svoju vlast na području od Gvozda do Drave Ladislav je 1094. godine osnovao Zagrebačku biskupiju.

Do novog sukoba sa Mađarima je došlo kada je Ladislavov nasljednik Koloman (1095. – 1116. godine) poslao vojsku u Dalmaciju, da u Biogradu dočeka njegovu zaručnicu (normansku princezu). Hrvati su se sukobili sa Mađarima u bitci na planini Gvozd 1097. godine. Hrvatsko plemstvo je poraženo, a kralj Petar je poginuo. Njegovom smrću završilo je razdoblje vladavine hrvatskih narodnih vladara. Unatoč pobjedi Koloman nije zauzeo Hrvatsku, morao se vratiti u Mađarsku da bi ugušio pobunu koju je digao njegov brat.

Nakon nekoliko godina Koloman je ponovo došao u Hrvatsku. Želio je izbjeći sukobe, pa je sa predstavnicima hrvatskog plemstva postigao dogovor. Dogovor je poznat pod nazivom Pacta Conventa, a sklopljen je 1102. godine. Prema tome dogovoru hrvatsko plemstvo je priznalo Kolomana za kralja, a Koloman je plemstvu ostavio stare privilegije (i dalje imaju svoje posjede, oslobođeni su poreza). Plemići su se obavezali na vojnu službu kralju. Pactom Conventom je nastala nova država Hrvatsko-ugarsko kraljevstvo koje je personalna unija. Personalna unija je državna zajednica u kojoj su države samostalne (Hrvatska je zadržala teritorij, bana, vojsku, sabor), a veže ih jedino osoba vladara. Koloman je okrunjen za hrvatskog kralja u Biogradu 1102. godine.

Dalmatinski gradovi su uz malo ili ništa otpora priznali Kolomana za kralja. Koloman je dalmatinskim gradovima ostavio samoupravu (sami biraju gradsku upravu i sudce). Arpadovići nisu imali snage braniti Dalmaciju (previše je udaljena od Mađarske), pa se u Dalmaciji izmjenjuje mletačka, bizantska i ugarska vlast.

U vrijeme Arpadovića Hrvatskom je u ime kralja upravljao ban ili herceg (kraljev brat ili sin). Hrvatska je bila podijeljena na županije kojima su upravljali župani koje imenuje kralj. Slavonija je bila pod snažnim utjecajem kralja (blizu je i mogu je lakše kontrolirati), dok se područje južno od Gvozda samostalnije razvijalo (na tom prostoru tijekom 12. i 13. stoljeća jačaju velikaške obitelji).

Ratovi koje je vodio Andrija II. (1205.-1235. godine), sudjelovao u 5. križarskom ratu, oslabili su kraljevu vlast. Velikaši koji su od kralja dobivali posjede počeli su otimati posjede i ugrožavati srednje i niže plemstvo. Pripadnici srednjeg i nižeg plemstva su

se pobunili i prisilili kralja da 1222. godine izda Zlatnu bulu. Tim dokumentom plemići su dobili pravo da sa kraljem odlučuju o važnim državnim pitanja na saboru plemstva. Kraljeva vlast je na taj način ograničena.

Arapadovići su poticali razvoj, naseljavanje, utvrđivanje gradova (građani plaćaju porez, pomažu vladaru u borbi protiv velikaša). Kralj Bela IV. je davao gradovima status slobodnih kraljevskih gradova (posebno nakon provale Tatara 1241. godine i kraljevog bijega u Trogir). Ti gradovi slobodno trguju bez plaćanja porez, imaju pravo na samoupravu, nisu više pod vlašću feudalca - izravno su podvrgnuti kralju. Status slobodnih kraljevskih gradova su imali Varaždin, Vukovar, Petrinja, Križevci, zagrebački Gradec (Zlatna bula Bele IV. 1242. godine).